

намаганні побудувати складні речення вони зазнають великих труднощів, адже в одних випадках діти намагаються довгі речення поділити на декілька коротких, а в інших – втрачають правильний граматичний взаємозв'язок слів у реченні. Для дітей із ЗНМ III рівня специфічним є знижена здатність до розрізнення та сприймання граматичних одиниць мовлення, що перешкоджає їх можливостям для правильної побудови власного висловлювання.

Особливістю граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня є велика залежність від засвоєння лексики та семантики, від ступеня знайомства зі словом, від звуко-складової структури слова, що лежать в основі різних видів речень: відсутність цих компетенцій і призводить до великої кількості аграматизмів у мовленні таких дітей.

На думку Шадринцева, специфічні граматичні помилки, які характерні для дітей із ЗНМ III рівня обумовлені тим, що:

- є загальне недорозвинення морфологічного та синтаксичного узагальнення;
- несформовані мовленнєві елементи для граматичного конструювання;
- утруднений вибір мовленнєвих одиниць та елементів з закріпленої в свідомості дитини парадигми;
- є проблема об'єднання дитиною мовленнєвих одиниць і елементів в певні синтагматичні структури [5, с. 122].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня спостерігається недостатня сформованість граматичних форм мовлення та наявні численні аграматизми. Для граматичного ладу їх мовлення характерні наступні особливості: діти мають велику кількість помилок в словозмінні; не використовують способи словотворення, замінюють його словозмінною; в основному користуються простими прийменниками; в більшості випадків для вираження своїх думок використовують прості речення.

Засвоєння дитиною граматичною будовою мовлення має велике значення, так як тільки морфологічно і синтаксично правильно оформлене мовлення

може бути зрозумілим співрозмовнику і служити засобом спілкування з оточуючими людьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Семенюк Е. Н. Исследование лексико-грамматических особенностей у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи III уровня / Е. Н. Семенюк, О. Н. Артеменко // Северо-Кавказский федеральный университет. – С. 1–6.
2. Колтуклу Т. Ф. Результаты исследования словообразования у дошкольников с общим недоразвитием речи / Т. Ф. Колтуклу, И. В. Егорова // Специальное образование. – 2016. – С. 76.
3. Гвоздев А. Н. Вопросы изучения детской речи / А. Н. Гвоздев. – М. : Детство-Пресс, 2007. – 480 с.
4. Вершинина О. М. Особенности словообразования у детей с общим недоразвитием речи III уровня / О. М. Вершинина // Логопед. – 2004. – №1. – С. 7.
5. Шадринцева О. В. Особенности формирования грамматического строя речи у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи III-его уровня / О. В. Шадринцева // Челябинский гуманитарий. – 2010. – С. 121-122.
6. Шеремет М. К. Логопедия: підручник / М. К. Шеремет. – К. : «Слово», 2014. – 672 с.

УДК 37.04-053.048.44

О. О. Феденко

головний спеціаліст
управління освіти і науки
Сумської міської ради, учитель-логопед
Сумського СДНЗ №20 «Посмішка»

Л. Л. Стахова

кандидат педагогічних наук, доцент,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ПРОФІЛАКТИКА ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті висвітлено основні заходи щодо профілактики мовленнєвих порушень дітей дошкільного віку, необхідність здійснення профілактичної роботи в закладах дошкільної освіти.

В статті описуються основні заходи по профілактиці речевих порушень дітей дошкільного віку, необхідність здійснення профі-

лактической работы в учреждениях дошкольного образования.

The article describes the main measures to prevent speech disorders of preschool children, the need for preventive work in preschool institutions.

Ключові слова: профілактика, первинна та вторинна профілактика, порушення мовленнєвого розвитку, діти дошкільного віку.

Ключевые слова: профилактика, первичная и вторичная профилактика, нарушения речевого развития, дети дошкольного возраста.

Key words: prevention, primary and secondary prevention, speech development disorders, children of preschool age.

Постановка проблеми. Гарне мовлення – один з показників готовності дитини до навчання в школі, запорука успішного засвоєння грамоти та читання, найважливіша умова повноцінного всебічного розвитку особистості дитини. Проте можна визначити протиріччя, що виникає на сьогодні. З одного боку, підвищуються вимоги до мовленнєвого розвитку дитини. Базовий компоненті дошкільної освіти передбачає формування у дитини мовної та мовленнєвої компетенцій. Дитина повинна засвоїти та усвідомити мовні норми, що історично склались у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці та адекватне їх застосовувати в будь-якій людській діяльності в процесі використання певної мови; вміти адекватно й доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення.

З іншого боку, все частіше до дошкільного закладу приходять діти із затримкою або порушенням мовленнєвого розвитку. Постійне збільшення кількості дітей з відхиленнями розвитку висуває діагностико-корекційну та профілактичну спрямованість у діяльності закладів дошкільної освіти до низки найбільш значимих та пріоритетних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. І. А. Алієва розглядала профі-

лактику та корекцію фонетико-фонематичного недорозвинення в учнів допоміжної школи [1]. Т. Машковська, Т. Кузьміна, Т. Шикун представляють теоретико-практичний семінар для педагогів дошкільних навчальних закладів загального типу «Профілактика мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку. Питання раннього виявлення та профілактики мовленнєвих порушень у дітей розглядає у своїх роботах О. Ф. Баскакова [2]. Ю. В. Рібцун проблему вчасного виявлення відхилень у розвитку дитини, їх попередження та необхідності звертання до спеціалістів обговорює з батьками та педагогами на сторінках журналу «Дошкільне виховання» [4].

Мета статті – висвітлити основні заходи з профілактики мовленнєвих порушень дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Профілактика – комплекс медичних, санітарно-технічних, гігієнічних, педагогічних та соціально-економічних заходів, спрямованих на попередження захворювань та усунення факторів ризику. У логопедії виділяють первинну, вторинну та третинну профілактику.

Попередження мовленнєвих порушень – первинна профілактика. Попередження переходу мовленнєвих розладів у хронічні форми, а також попередження наслідків мовленнєвої патології – вторинна профілактика. Соціально-трудова адаптація осіб, у яких є мовленнєві порушення – третинна профілактика.

У закладах дошкільної освіти займаються первинною та вторинною профілактикою. Попередження порушень мовленнєвого розвитку ґрунтується на заходах соціального, педагогічного та психологічного характеру.

Первинна профілактика передбачає піклування про здоров'я майбутніх батьків (виключення шкідливих професійних чинників, таких шкідливих звичок як паління, вживання алкоголю, наркотиків тощо), про благополучне протікання вагітності, коли формуються всі системи та органи дитини, в тому числі й мовленнєві органи. Це забезпечує повноцінний внутрішньоутробний розвиток та попереджає можливі ускладнення під час пологів. З появою малюка в

сім'ї відповідальність за здоров'я дитини покладається на батьків. Саме батьки повинні потурбуватися про ранню діагностику можливих різноманітних патологій розвитку мовлення. На першому році життя необхідними є профілактичні огляди дитини лікарем-педіатром, психоневрологом, окулістом, отоларингологом, у віці двох років – стоматологом, у три-п'ять років дитину оглядають лікарі та логопед. Проте, практика вказує на доречність огляду логопедом дітей до одного року. Такі спеціалізовані заходи дозволяють виявити можливість появи патології мовленнєвого розвитку у дітей та вчасно розпочати провести профілактичні та корекційні заходи.

Одним із основних напрямів з профілактики мовленнєвих порушень є розвиток моторної сфери дитини. З цією метою проводять ігри та вправи на розвиток дрібної, загальної та артикуляційної моторики, зорово-моторної координації, навичок самообслуговування тощо.

Слід зазначити, що в перші роки життя дитини мовлення батьків є взірцем для наслідування, тому мовлення дорослих має бути чітким та граматично і орфоепічно правильно оформленим. Також дорослі повинні забезпечити достатнє емоційне спілкування, тому як його нестача у ранньому віці опосередковано може призвести до мовленнєвих розладів.

Під час вступу до молодшої групи закладу дошкільної освіти у деяких дітей знижується мовленнєва активність, на що необхідно звернути увагу педагогам: потрібно створити належні умови для легкої адаптації до нових умов з метою профілактики нервово-психічних порушень мовлення.

Розвиток вищих психічних функцій – пам'яті, уваги, сприймання, уяви, мислення – відбувається за участі мовлення. Виконуючи функцію спілкування дитини з дорослим, мовлення є базою для розвитку мислення, забезпечує можливість планування та регуляції поведінки дитини («функція, розділена раніше між двома людьми, стає потім способом організації власної поведінки дитини»), впливає на розвиток особистості в

цілому [3]. З метою профілактики мовленнєвих порушень доречно проводити вправи на розвиток слухомовленнєвої та зоровомовленнєвої пам'яті, мислення, слухової уваги, слухового сприймання.

Необхідним та важливим профілактичним напрямом щодо виникнення мовленнєвих порушень є розвиток імпресивного та експресивного мовлення. З цією метою вчать дитину розуміти слова, що позначають предмети, дії та ознаки, прохання та інструкції з включенням різних граматичних категорій з прийменниками та без, інтонацію, доречно використовувати слова, вживати речення різної складності, відповідати на запитання, самим формулювати запитання. Необхідно створювати умови для формування мовленнєвого та практично-предметного спілкування з оточуючими, розвитку знань та уяви про навколишнє середовище. Також потрібно розвивати у дітей слухове сприймання в іграх з музичними інструментами, іграшками, що звучать, шумовими предметами, фонематичні процеси – вчити дітей визначати звуки на слух, мовленнєве дихання в іграх з ватними кульками, пір'ячками, листочками тощо.

Під час підготовки дитини до школи у закладах дошкільної освіти проводяться профілактичні огляди дітей педіатром, вузькими спеціалістами-лікарями, логопедом з метою виявлення відхилень у мовленнєвому розвитку.

Необхідність вторинної профілактики виникає за умови виникнення у дитини мовленнєвих порушень, основна мета якої – попередження виникнення вторинних розладів, а саме нових недоліків мовлення (заїкання, порушень писемного мовлення) та порушень психосоціального розвитку.

Великого значення в питаннях профілактики порушень мовленнєвого розвитку набуває робота з батьками, що включає консультації для батьків на теми «Причини мовленнєвих порушень», «Чому дитина не розмовляє», «Коли звертатися до спеціаліста?» тощо, ознайомлення батьків з результатами обстеження дітей, з програмою корекційної роботи, просвітницька робота.

Слід зазначити, що будь-яка логопедична профілактика може бути ефек-

тивна лише за умови повного знання про розвиток дитини (фізичний, психічний, мовленнєвий), що дозволить педагогу адресно керувати вихованням, навчанням, розвитком.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Недосконалість мовленнєвого розвитку як вищої психічної функції може стати причиною обмежень у спілкуванні, недостатньому рівні сформованості пізнавальних процесів, виникненні загальної затримки психічного розвитку, стійкої неуспішності в навчальній діяльності та порушень поведінки. Однією з найважливіших завдань закладів дошкільної освіти є профілактика порушень мовленнєвого розвитку, що зумовлено соціальним значенням мовлення. У профілактиці повинні брати участь всі сторони зазначеного процесу тобто медики, педагоги, логопед, батьки, тому як тільки їх сумісна діяльність дасть видимий результат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алієва І. А. Профілактика та корекція фонетико-фонематичного недорозвинення в учнів допоміжної школи / І. А. Алієва // Таврійський вісник освіти. – № 3(51) – 2015.
2. Баскакова О. Ф. Раннє виявлення і профілактика мовленнєвих порушень у дітей / О. Ф. Баскакова // Таврійський вісник освіти. – № 2(50) – 2015.
3. Лалаєва Р. И. Логопато психология: учеб. пособие для студентов / Р. И. Лалаєва, С. Н. Шаховская. – М. : ВЛАДОС, 2011.
4. Рібцун Ю. В. Запобігти, виявити, допомогти : профілактика, діагностика та корекція порушень психофізичного розвитку дошкільнят / Ю. В. Рібцун // Дошкільнє виховання. – 2010. – № 8. – С. 18–19.

УДК 376.1-056.264-053.4:616.89-008.434.37

Т. М. Царькова

учитель-логопед
КУ Сумський ДНЗ №23

Л. Л. Стахова

кандидат педагогічних наук, доцент,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

КОРЕКЦІЙНА РОБОТА З ДІТЬМИ ІЗ АЛАЛІЄЮ В ГРУПАХ КОМПЕНСУЮЧОГО ТИПУ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У статті висвітлюються напрями етапів корекційної роботи з дітьми дошкільного віку із алалією в групах компенсуючого типу для дітей з порушеннями мовлення.

В статті освещаются направления этапов коррекционной работы с детьми дошкольного возраста с алалией в группах компенсирующего типа для детей с нарушениями речи.

The article focuses on the stages of correctional work with children of preschool age with alalia who visit compensating groups for children with speech disorders.

Ключові слова: алалія, моторна алалія, сенсорна алалія, корекційна робота, напрями корекційної роботи.

Ключевые слова: алалия, моторная алалия, сенсорная алалия, коррекционная работа, направления коррекционной работы.

Key words: alalia, motor alalia, sensory alaliya, correctional work, directions of correctional work.

Постановка проблеми. Алалія – це відсутність мовлення або системне недорозвинення мовлення внаслідок органічного ураження мовленнєвих зон кори головного мозку у внутрішньо-утробному або ранньому періоді розвитку дитини [5]. На даний момент збільшилася кількість дітей з алалією з різним ступенем тяжкості, які не опановують мову і залишаються немовленнєвими або майже немовленнєвими навіть під час вступу до школи. Складний симптомокомплекс мовленнєвих і немовленнєвих розладів чинить негативний вплив не тільки на комунікацію,